

Зоран Ж. Симовић*

**ПРИМЕНА ГЕОГРАФСКИХ АТЛАСА И КАРТА
У НАСТАВИ ГЕОГРАФИЈЕ
(Тачност садржаја на картама као један од услова правилног
формирања географског мишљења ученика)**

Abstract: The purpose of this study is to point out the importance of the application of the geographical maps and atlases in geography teaching. Beside students' textbooks, maps represent one of the most important utility appliances in teaching geography. As such, they have to be synchronized with the curriculum, which means that they have to contain adequate general and thematic maps. The content of the map has to be simple and easily understandable as well as accurate and in accordance with the current occurrences and processes, both in the country and in the world.

Such atlases would find their practical appliance in geography classes, and the accuracy of the map content would influence the shaping of the students' geographical concept.

Key words: the application of the atlases and maps, teaching geography, the map content, general and thematic geography maps, geographical concept of the students.

Значај карата и атласа у настави географије и њихова редакција

Карта по Љ. Сретеновићу представља „условно математички смањен, генералисан и конструисан ликовно семиотски модел одређене просторне целине на математичкој равни“ (Рудић, 1999).

За Лава Семјоновића Берга карта је „алфа и омега“ у географији, а Ж. Ловичић истиче да је „карта постала универзално средство изражавања у географији, она је метод и циљ истраживања, она је у правом смислу надградња географског научног рада ... и средство саопштавања“ (Рудић, 1999).

Карта је незаменљиво очигледно средство у настави географије које више од осталих доприноси разбијању формализма у образовању и свођењу географије са апстрактних позиција на практичне (Рудић, 1999).

Различите врсте карата имају значајно место у географском образовању и посебне образовне вредности, јер допуњују текст и доприносе његовом бољем разумевању и „везивању“ географских садржаја за одређени географски простор и успостављању веза и односа између елемената географске средине. Применом

* професор географије, ОШ „Гоце Делчев“ Јабука – Панчево

карата и атласа се конкретизује географско знање ученика, што је важна компонента схватања географије као просторне науке.

Читање и тумачење карата је елемент географске писмености и има значајне практичне вредности јер се уз помоћ легенде и картографских знакова, могу изводити закључци и успостављати односе између објеката, појава и процеса картиране територије.

Читањем и тумачењем карата, долази до изражаја самосталност у раду ученика, што има прави смисао и образовно-васпитни значај, а ученици који добаро познају географске карте, могу да их осећају у три димензије.

Редакција карте подразумева пројектовање, организацију и стручно руковођење израдом карте, укључујући надзор и контролу израде.

Редакцијски орган може да буде једно лице – редактор (када је у питању израда једног листа карте или једноставније карте) или више лица – редакцијски савет или колегијум (када је у питању израда многолисне карте, израда неких сложенијих, комплексних и других карата и атласа) (Павишић, 1976).

Понекад у раду редакцијског савета учествују и друга лица из научних или стручних установа као саветодавци, сарадници или рецензори, нарочито када је у питању посебна тематика садржаја са којом нису довољно упознати картографски стручњаци (Павишић, 1976).

Редактор карте и уопште редакцијски кадар мора да поседује солидна стручна теоретска и практична знања, влада ширим географским знањима, има дуже практично искуство и ширу општу културу како би био способан да схвати суштину ма какве тематике која може бити предмет садржаја карте (Павишић, 1976).

У сложеном процесу израде карте, редакцијски орган има веома важну улогу - припрема сва решења у вези са садржајем карте, методом приказивања и генералисања садржаја, начином израде издавачких оригинала и технолошких поступака у издавању карте и издаје писано редакцијско упуство за израду карте.

Када се донесе одлука о изради карте, приступа се прикупљању, попису, сређивању и анализи свег постојећег картографског материјала који се односи на територију која ће бити приказана, као и избор оног најпогоднијег материјала за израду будуће карте.

Квалитет картографског оригинала карте зависи од квалитета садржаја његове основе, односно основног графичког материјала (оригинали или карте нешто крупније размере од размере будуће карте). Основни материјал треба да задовољи

у погледу потребе тачности, савремености, наменске потпуности и правилног генералисаног приказа сардџаја карте.

Недостаци у атласима који се користе у Основним школама и шта би требало да садрже

У Основним школама у настави географије користе се 5 различитих атласа разних издавача.

Уочава се да сви ови атласи имају одређене недостатке и пропусте, односно да не прате у потпуности наставно градиво географије од 5. – 8. разреда и не садрже одговарајуће опште-географске и тематске карте, а садржај посебно тематских карата је често непрегледан, непотпун и не одражава савремену слику приказаних територија.

Пропусти у атласима се најчешће јављају због веома лоше сарадње редакцијског савета за израду карата и атласа са предавачима географије у Основним школама.

Географски атласи за ученике од 5. – 8. разреда Основне школе требало би да садрже следеће:

- изглед наше галаксије са положајем сунца у њој,
- приказ Сунчевог система са путањама комета, појасом астероида и основним подацима за планете, комете и астероиде,
- карту Северног и Јужног звезданог неба,
- приказ кретања Земље око Сунца и њене осветљености са трајањем обданице и ноћи по географским ширинама,
- приказ кретања Месеца и месечевих мена,
- приказ помрачења Месеца и Земље,
- приказ Земље са основним подацима и њеном грађом и саставом,
- приказ неке површине Земље у различитим размерама и различитим степеном генералисања садржаја карата,
- карту часовних зона са датумском границом (света, континената),
- карту великих географских открића са путањама морепловаца, истраживача и освајача и територијама древних цивилизација (света, континената),
- физичко-географску карту (света, континената, поларних области, регија, Србије и држава које се обрађују),
- политичко-географску карту (света, континената),
- карту поделе на регије (континената, Србије),
- карту климе и морских струја (света, континената, регија, Србије),
- карту средњих температура ваздуха, ваздушних притисака и доминатних ветрова у јануару и јулу (света, континената, регија, Србије),
- карту годишње количине падавина са периодима излучивања (света, континената, регија, Србије),

- карту речних и морских сливова (света, континената, регија, Србије),
- карту вегетације (света, континената, регија, Србије),
- карту типова земљишта (света, континената, регија, Србије),
- карту тектонске структуре са приказом тектонских плоча и вулкана (света, континената, Србије),
- геолошку карту са приказом веначних и громадних планина (света, континената, Србије),
- карту густине насељености (света, континената, Србије),
- карту природног прираштаја (света, континената, регија, Србије),
- карту колонијалних поседа - некадашњих и садашњих колонијалних сила (света, континената),
- карту распрострањења раса (света, континената),
- карту језичких група (света, континената, регија, Србије),
- карту религија (света, континената, регија, Србије),
- карту пољопривреде (света, континената, регија, Србије),
- карту размештаја рудног богатства и енергетских извора (света, континената, регија, Србије),
- карту размештаја индустријских грана (света, континената, регија, Србије),
- карту саобраћаја (света, континената, регија, Србије),
- туристичку карту (света, континената, регија, Србије),
- карте разних међународних организација у свету са чланицама (света, континената).

Тематске карте требале би да буду урађене у крупнијој размери у односу на постојећу, а исто важи и за физичко-географске карте мањих држава које су обухваћене наставним програмом.

На тематским картама требале би да буду уцртане добро видљиве државне границе и да се легенда поклапа са унетим садржајем карте (исто важи и за физичко-географске карте).

Закључак

Различите врсте карата имају значајно место у географском образовању као незаменљиво очигледно наставно средство и посебне образовне вредности, јер допуњују текст и доприносе његовом бољем разумевању и „везивању“ географских садржаја за одређени географски простор и успостављању веза и односа између елемената географске средине. Применом карата и атласа се конкретизује географско знање ученика, што је важна компонента схватања географије као просторне науке.

Читање и тумачење карата је елемент географске писмености и има значајне практичне вредности јер се уз помоћ легенде и картографских знакова, могу изводити закључци и успостављати односе између објеката, појава и процеса

картиране територије. Читањем и тумачењем карата, долази до изражаја самосталност у раду ученика, што има прави смисао и образовно-васпитни значај, а ученици који добаро познају географске карте, могу да их осећају у три димензије.

У сложеном процесу израде карте, редакцијски орган има веома важну улогу - припрема сва решења у вези са садржајем карте, методом приказивања и генералисања садржаја, начином израде издавачких оригинала и технолошких поступака у издавању карте и издаје писано редакцијско упуство за израду карте.

Редактор карте и уопште редакцијски савет мора да поседује солидна стручна теоретска и практична знања, влада ширим географским знањима, има дуже практично искуство и ширу општу културу како би био способан да схвати суштину ма какве тематике која може бити предмет садржаја карте, па због тога понекад у редакцијском савету учествују и лица из других научних или стручних установа као саветодавци, сарадници или рецензори (Павишић, 1976).

Пропусти у атласима који се користе у Основним школама у настави географије се најчешће јављају због веома лоше сарадње редакцијског савета за израду карата и атласа са предавачима географије у школама. Уочава се да сви атласи не прате у потпуности наставно градиво географије од 5. – 8. разреда и не садрже одговарајуће физичко-географске и тематске карте, а садржај посебно тематских карата је често непрегледан, непотпун и не одражава савремену слику приказаних територија.

У постојећим атласима требало би извршити корекције наведених пропуста и употпунити их већ напред предложеним садржајем и картама.

Овакви атласи би имали адекватну примену у настави (ученици би се боље у њима и наведеним картама сналазили, лакше повезивали, усвајали и вежбали наставно градиво), а тачност унетог садржаја на картама би утицао да ученици правилно изводе закључке, успостављају везе и односе између објеката, појава и процеса и самим тим на правилно формирање њиховог географског мишљења.

Литература

Павишић Н. (1976). *Основи картографије*, Цетиње, . Обод.

Рудић В. (1999). *Методика наставе географије*, Београд, Географски факултет.